

המקדש המסתתר במגילת אסתר

ד"ר אביחי קלרמן (שיעור מס' 83)

'חצי המלכות' ולא כל המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו בנין בית המקדש" [מגילה ט"ו ע"ב].

ולא דבר שחוצץ במלכות - בנין הבית, שהוא באמצע של עולם, כדאמרינן בסדר יומא (נד, ב): אבן שתיה שממנה נשתת העולם. [רש"י]

דהיינו בהמ"ק שהוא דבר התולה בחצי מלכות שהוא באמצע עולם כפירוש רש"י וכ"ה בתרגום בית מקדשא דאיהו קאים בפלגות מלכותי כו' עיין שם והיינו על פי מה שאמרו לעיל דאחשורוש מלך בכיפה ומיהו לשון התלמוד שחוצץ במלכות כו' לא משמע כן דמי הכריח אותם להוציאו ממשמעו מלשון חצי ממש ללשון חציצה דהא שפיר מתפרש לפום הך דרשה מלשון חצי ועל כן נראה לפרש שדרשו חצי מלשון חציצה שחוצץ ומגיע היזק מבנין בית המקדש למלכות כמה שאמר בעזרא לגבי ביטול בנין בית המקדש שכתבו למלך דך קריא מרדא ומהנזקת מלכין וגו' וקרוב לזה בתרגום לחוד למבני בית מקדשא כו' דדחיל אנא מן יהודאי דלמא ימרדון והיינו דבר שחוצץ במלכות: [מהרש"א]

"וְאַרְאֶה בְּחִזּוֹן וַיְהִי בְּרֵאשִׁית יָגְוִי בְּשׂוֹשַׁן הַבֵּירָה אֲשֶׁר בְּעִילָם הַמְּדִינָה" [דניאל, ח', ב].

"וְלִשְׁלֹמֹה בְּנֵי תַן לִבָּב שְׁלֹם לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתֶיךָ עֲדוֹתֶיךָ וְחֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלִבְנֹת הַבֵּירָה אֲשֶׁר הִכִּינֹתִי" (דה"א כ"ט, יט).

4. "חור כַּרְפֵּס וְתַקְלַת אַחַז בְּחַבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן" (א', ו).

גלילי כסף – אדנים [רס"ג]

וביאור דבריו פ"י גלילי כסף כמו אדני כסף ועמודי שש מונחים בתוכם לקרשי המשכן באדנים...[מנות הלוי]

5. ועוד שלחה לו שוטה טיפש אם ביינך יצא לברך דע כי אני ושתי המלכה בתו של בלשצאר בנו של נבוכדנאצר אותו שהיה מתקלס במלכים ורוזנים נעשו מאומה לפניו שכן הוא אומר והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו, לא היית כקסדור לרוץ לפני מרכבת אבי, ואלו היה אבי קיים לא נשאת לי, ואתה מבקש להכניסני ערומה, ובשביל כבודך איני נכנסת שלא תעשה שקרן בפני גדולים שאם אני נכנסת ואיני נאה יאמרו המלך שקרן הוא ואם נמצאתי נאה הם אומרים טיפש זה משתמש בנאה זו והורגין אותך כדי ליטול אותי, ולמה עשה הקב"ה בשביל שלא הניחה אחשורוש ליתן רשות לבנות הבית, אמרה לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות [ילק"ש רמז תתרמט]

1. אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. והיינו דתנן: באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. [מגילה י"ג ע"ב]

אמרו רבותינו שלוש תרומות אמורות כאן, אחת תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים... ואחת תרומת המזבח, בקע לגולגולת לקופות לקנות מהן קורבנות ציבור, ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד, שהתנדבו י"ג דברים האמורים בעניין – כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי הכהונה, כשתדקדק בהם" [רש"י]

"שמעתי, שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל, שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים, ואמר שייתן את כל פדיונם" [תוס' מגילה ט"ז]

2. "בהראותו את עושר כבוד מלכותו" - אמר רבי יוסי בר חנינא, מלמד שלבש בגדי כהונה. כתיב הכא 'יקר תפארת גדולתו', וכתיב התם 'לכבוד ולתפארת' [מגילה י"ב ע"א].

"והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש" - אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר: 'כרשנא' - אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא ריבוננו של עולם כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך. שתר - כלום הקריבו לפניך שתי תורין. אדמתא - כלום בנו לפניך מזבח אדמה. תרשיש - כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו תרשיש ושהם וישפה. מרס - כלום מירסו בדם לפניך. מרסנא - כלום מירסו במנחות לפניך. ממוכן - כלום הכינו שלחן לפניך" [מגילה דף י"ב ע"ב].

פסוק זה על קרבנות נאמר - והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן, מלאכי השרת הזכירו לפני הקדוש ברוך הוא את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו לעשות להם נקמה בושתי, ותבא אסתר ותמלוך תחתיה: [רש"י]

3. "ויאמר לה המלך לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש" - ואמר מלכא לאסתר אוף ביומא תנינא במשתיא דחמרא מה שאלתך אסתר מלכתא ויתיהב לך ומה בעותיך אפילו עד פלגות מלכותא אתננה לך לחוד למבני בית מוקדשא דקאים בפלגות תחום מלכותי לא אתן לך דהיכדין קימית בשבועה לגשם ולטוביה ולסנבלט ברם אוריכי עד דירבי דריוש בריך ויחסן מלכותא ותתעבד: [תרגום יונתן אסתר ז' ב]

8. ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן. כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה, וסוסיה מיחד בידיה, מירתת. אמר להו לרבנן: האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי, זילו מקמיה די לא תכנו בגחלתו. בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אתא המן ויטיב ליה קמייהו ואורין עד דסליק מרדכי לצלותיה. אמר להו: במאי עסקיתו? - אמרו ליה: בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה. אמר להו: אתא מלי קומצי קמחא דיכדו, ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי. - אמר ליה: רשע! עבד שקנה נכסים - עבד למי, ונכסים למי? [מגילה ט"ז]

אזל כו' הלכות קמיצה לרבנן כו'. כל האי עובדא לא ידענא לו רמז בקרא ובקבלה היה בידם כל זה ופרש"י הלכות קמיצה דריש מענינו של יום כו' יום תנופת עומר עכ"ל וכ"ה במדרש ילקוט במאי עסקיתו א"ל במצות עומר כו' א"ל דשעורין כו' ע"ש אבל ממה שאמר בסמוך שא"ל מאן דמנדב מנחה מייתי מלא קומציה דסולתא כו' לאו אעומר נתכונו שהרי לא בא בנדבה גם לא היה העומר סולת שהרי מן שעורים בא ויש לפרש שהפליגו לו בענין דיחיד המנדב מנחה שהוא קרבנו של דלי דלות אעפ"כ בזמן שבית המקדש קיים מתכפר בקומץ ממנו שנקרב וכמ"ש במנחה כתיב ונפש כי תקריב וגו' כאילו הקריב נפש וק"ל ולהכי עסקינן ביה גם עכשיו בביטול בהמ"ק כדאמרינן בפ' ג' פרקים בזמן שאין בהמ"ק מה תהא עליהן א"ל בזמן שקוראין לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום וע"ז אמר מלי קמצא קמחא דיכדו שאתם עוסקים בה עתה דחי י' אלפי ככרי כספא דידי: [מהרש"א]

9. נ"ל שאין צריך להיזהר בסעודת פורים לעשות זכר באבלות ירושלים כיוון דחייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו' [מור וקציעה].

10. (י) עשרת בני המן - ראיתי בסדר עולם אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים כמו שכתוב בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על ישרי יהודה וירושלם, ומה היא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותים והחדילום וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנשא המן דאג שלא יעסקו אותן שבירושלים בבנין ושלחו בשם אחשורוש לשרי עבר הנהר לבטלן: [רש"י אסתר ט

6. בכל מקום שתמצא במגילה זו "בשושן הבירה", הכוונה על ארמון המלך ששם כיסא מלכותו שהיה שמו שושן, כי לשון הבירה הוא ארמון, והארמון הזה ששמו שושן היה בתוך עילם המדינה וכן כתוב בספר דניאל (ח, ב): ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה. וכשתמצא במגילה זו שושן סתם, או העיר שושן, הכוונה על שם מדינה ששמה שושן שהיתה קרובה לעילם. ויש לך לדעת כי רוב אנשי העיר שבשושן היו ישראל, אבל בשושן הבירה הוא ארמון המלך, לא היו שם ישראל כלל אלא מרדכי. כן פירש החכם ר' אברהם אבן עזרא. שושן הבירה היא מקום המלך. [רבינו בחיי, כד הקמח ערך פורים עמ' של]

"וכמו שהיה למשכן שהוא דירתו יתברך, אדנים ועמודים וקלעים, כך עשה אחשורוש, והכל שיהיה מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע (ברכות נח ע"א) ותמצא כי עשה הכל בענין המשכן ששם השכינה. וזה כי עשה חצר וגם גינה וגם בית, כמו שהיה משכן חצר אוהל מועד וקודש קדשים, וכמו שהיה שם אדנים ועמודים ופרוסים עליהם קלעים כך היה הוא תולה קלעים על גלילי כסף עומדים על עמודי שש, והם כמו האדנים לעמודים". [המהר"ל, אור חדש עמ' פח]

7. ומצאתי כתוב: "אשר הגלה מירושלים" מירושלים מלא ביו"ד ואין כן בכל המקרא מלא. והטעם לפי כי כל המגילות והנבואות יבטלו בבוא הגואל חוץ ממגילת אסתר שנאמר: "וזכרם לא יסוף מזרעם" לכך הוא מלא, כלומר בחורבנה ובבניינה זכר הנס הזה ע"כ. ובדברי הה"ר אליעזר מגרמישא ז"ל מצאתי סמך לדבריו "לספר בציון שם ה'" סופי תיבות המן, כלומר אפי' בבנין ציון נספר שמו ותהילתו במה שעשה לנו במעשה המן.

אך מ"ש ואין כן בכל המקרא מלא לא צדק כי במסורה יש ה' מלאים בירמיהו סימן כ"ו ובד"ה ב' סימן כ"ה תמצאם: [מנות הלוי]

אמר כאן הגלה ג' פעמים: "אשר הגלה מירושלים", "אשר הגלתה", "אשר הגלה" להודיע חובת א"י עליו שבכל פעם חזר לירושלם והיה מגלה ג' פעמים וז"ש בגמרא שגלה מעצמו כלו' מדעתו שחזר לא"י משום כך נגלה פעם שנית וכן פעם שלישית ואמר כאן ד' פעמים לשון של גלות להורות שכל הד' גלויות יזכרו את גאולתו כמ"ש: "וזכרם לא יסוף מזרעם". [פי' הגר"א, ע"ד הפשט]